

YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA İDDIANAMENİN İADESİ

Return of Indictment in the Light of the Decisions of the Court of Cassation

Birsen ELMAS¹

ÖZET

İddianamenin iadesi kurumu, “Yeni Türk Ceza Adalet Sisteminde” benimsenen “Kişilerin Lekelenmeme hakkı” ile “Eksiksiz Soruşturma” ve “Kamu davasının tek ya da zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılması” ilkelerinin doğal bir sonucu olarak, etkin bir soruşturma yapılmadan ve kamu davası açmak için gerekli olan “yeterli şüpheye” ulaştırarak delilleri elde etmeden iddianamenin düzenlenmesini engellemek amacıyla 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukuk sistemimize girmiş yeni bir kurumdur. Ancak, kanun uygulayıcıları tarafından iddianamenin iade nedenlerinin dar bir şekilde yorumlanması nedeniyle geçen on yıllık süre sonunda bu kurumdan amaçlanan hedeflere ulaşıldığını söylemek mümkün değildir.

Anahtar Kelimeler: İddianame, İddianamenin İadesi, Lekelenmeme Hakkı, Ara Muhakeme Evresi, Yeterli Şüphe, Suçun Sübutuna Etki Edeceği Muhakkak Sayılan Delil, Delil Toplama, Suçun Hukuki Nitelendirmesi

ABSTRACT

The method of “return of indictment” which has been recently regulated in the numbered 5271 Code of Criminal Procedure, aims to hinder drawing indictment without conducting a proper investigation and gathering evidence to reach the reasonable doubt as a result of the principles accepted under the “New Turkish Criminal Justice System”, such as “Right not to be Labelled as Guilty”, “Efficient Investigation”, “Completion of Criminal Case in the first session or if necessary at the end of consecutive sessions and in one day if possible”.

However, since the law practitioners interpret the reasons of the return of indictment so strictly, the objective for this method couldn’t be attained in the past ten years.

Keywords: Indictment, Return of Indictment, the Right not to be Labelled as Guilty, Interlocutory Procedure Period, Reasonable Doubt, Evidence which is Accepted as Essential for Proving, Gathering Evidence, Determining of Crime

◆◆◆

¹ Yargıtay 9. Ceza Dairesi Tetkik Hâkimi. birsenelmas@mynet.com

I- Genel Olarak

İddianamenin iadesi, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukukumuzda girmiş bir kurum olup, iddianamenin, hukuken geçerli ve yeterli delillerin toplanmasından ve dava açma koşullarının gerçekleşmesinden sonra, tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye verilmesini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Böylelikle kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılması hedeflenmiştir.²

İddianamenin iadesi kurumuyla, iddianamelerin özensiz hazırlanması, mahkemelerin delil araştırarak zaman kaybetmesi ve davaların uzaması engellenmesi amaçlanmıştır.³ Bu kurumun gelmesi ile; eksiksiz ve tam bir soruşturma sonucunda, dava açmaya yeterli bir delil var ise davanın açılması, açılan davanın yargılanması sırasında delil toplama ile vakit kaybedilmemesi, tek celsede yargılamanın bitirilmesi hedeflenmiştir.⁴ Kovuşturma evresinin kısa bir sürede sonuçlandırılması, soruşturma evresinin etkin bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Etkin bir soruşturma yapılmadan ve kamu davası açmak için gerekli olan “yeterli şüpheye” ulaştıracak delilleri elde etmeden iddianame düzenlenmesi sonucu kovuşturma evresi “delil toplama” sürecine dönüşmekte, bu ise tek oturumda sonlandırmak istenen evrenin uzamasına ve makul süre içinde yargılanma hakkının ihlaline neden olmaktadır.

İddianamenin iadesi, soruşturma evresinde sunulan iddianamenin, mahkemece incelendikten sonra CMK'nın 174. maddesinde sayılan sınırlı nedenlere bağlı olarak Cumhuriyet savcılığına geri gönderilmesidir.⁵ Bu geri gönderme, iddianamenin unsurlarında ve içeriğinde yer alması gereken hususları belirten CMK'nın 170. maddesi çerçevesinde yapılacak bir değerlendirme üzerine gerçekleşmek zorundadır.⁶

İddianamenin iadesi kurumunun ceza muhakemesinin hangi evresinde bulunduğu konusu doktrinde tartışmalıdır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa göre ceza muhakemesi, “soruşturma” ve “kovuşturma” evrelerinden oluşmaktadır. CMK'nın “Tanımlar” başlıklı 2. maddesine göre soruşturma “Ka-

² CMK 174. madde gerekçesinden

³ CENTEL Nur/ZAFER Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı, s: 468

⁴ AYDIN Murat, “İddianamenin İadesi ve Unsurları” Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c. X, s:1, 2 y. 2006

⁵ KARAKURT Ahu; Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi (TBB Dergisi, Sayı 82, 2009)

⁶ YURTCAN Erdener, Yeni CMK s: 127

nuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi”; kovuşturma ise “iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi” ifade eder. Ancak, CMK’nın 174. maddesinde “iddianamenin iadesi” kurumunun kabul edilmesiyle bu iki evrenin arasına zorunlu olarak “Ara muhakeme evresi” adı verilen bir üçüncü evrenin girdiği kabul edilmiştir.⁷ Doktrinde bu görüşün aksini savunan yazarlara göre, iddianamenin iadesi soruşturma aşamasına dahildir.⁸ Bu görüşe göre; “iddianamenin iadesi” kurumu, CMK’nın 2. maddesinde soruşturma evresi içinde tanımlanmış olup, iddianamenin kabulü kararı, mahkemece iddianamenin değerlendirilmesi süreci sonrasında verilen bir karar olduğundan, söz konusu süreç soruşturma evresinin içinde yer almaktadır.⁹

İddianamenin iadesi kurumu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun hukukumuzda getirdiği en önemli yeniliklerden biri olmakla birlikte; geçen on yıllık sürenin ardından uygulamada bu kurumdan beklenen faydanın sağlanıp sağlanmadığının tespitinin de önem taşıdığı açıktır. Bu çalışmanın amacı, Yargıtay kararları ışığında iddianamenin iade nedenleri incelenerek, Yargıtay’ın bu kuruma bakış açısını ortaya koymak, gerçekleşen sonuçlar itibarıyla amaçlanan hedeflere ne kadar yaklaşabildiği konusuna ışık tutmaktır.

Yargıtay kararlarında “iddianamenin iadesi” kurumunun ele alınış şeklinin, iddianameyi düzenleyen Cumhuriyet savcıları tarafından “iade nedenlerinin genişletici bir yoruma tabi tutulduğu”; doktrin ve iddianameyi inceleyen hâkimler tarafından ise “iade nedenlerinin daraltıcı bir yoruma tabi tutularak, bu kurumun işlemesinin bir hayli zorlaştırıldığı” şeklinde iki farklı eleştiriye neden olduğu gözlenmektedir. İddianamenin iadesi sebepleri başlığı ile bağlı kalarak yapılan inceleme sonucunda hangi eleştirinin haklı olduğu konusunda bir fikir sahibi olmak da mümkün olabilecektir.

⁷ ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/ SIRMA Özge/KIRIT Yasemin F.Saygılar/ÖZAYDIN Özdem/AKCAN Esra Alan/ERDEN Efser; Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku 9. Baskı s: 601; CENTEL Nur/ZAFER Hamide Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı s: 468, GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, YENİDÜNYA Caner, “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi Şubat 2007,

⁸ ŞAHİN Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku-1, Ankara 2007, s: 21, 22

⁹ KARAKURT Ahu; Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi (TBB Dergisi, Sayı 82, 2009)

II-İDDİANAMENİN İADESİ SEBEPLERİ

İddianamenin iade nedenleri TCK'nın 174. maddesinde düzenlenmiştir. Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeleri inceledikten sonra eksik veya hatalı noktaları belirtmek suretiyle “yalnızca” CMK'nın 174. maddesinde belirtilen nedenlere dayanarak iddianameyi iade edebilecektir. Mahkemenin iade nedenleri konusunda takdir hakkı bulunmamaktadır. Kanunda sayılan nedenler dışında bir nedene dayanılarak iddianamenin iadesi mümkün değildir.

A-İddianamenin Ceza Muhakemesi Kanununun 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

1-CMK'nın 170. Maddesinin İkinci Fıkrasına Aykırı Olarak Yeterli Şüpheye Ulaşmadan İddianame Düzenlenmiş Olması

CMK'nın 170. maddesinin ikinci fıkrasına göre; soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenleyecektir.

İddianamenin iadesini düzenleyen CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde; 170. maddeye aykırı olarak düzenlenen iddianamelerin iade edileceği hüküm altına alınmıştır. Doktrinde bir kısım yazarlarca; CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile aynı Kanun'un 170. maddesine bir bütün olarak atf yapıldığı, bu sebeple iddianamenin CMK'nın 170. maddesinin ikinci fıkrasına aykırı olarak düzenlenmesinin de bir iade sebebi olduğu ileri sürülmekte¹⁰ iken, diğer bir kısım yazarlarca da iddianamenin iade sebepleri olarak CMK'nın 170. maddesinin üçüncü fıkrasından başlamak suretiyle bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir.¹¹ Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 14.01.2013 tarih ve 2012/16902-2013/365 sayılı ile 27.05.2013 tarih ve 2013/7637-4779 sayılı kararlarında; “...CMK'nın 174. maddesinde iddiana-

¹⁰ KARAKURT Ahu; Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi (TBB Dergisi, Sayı 82, 2009); MERAKLI Serkan, “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi” Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Özel S.; 2013, s: 1595-1652 (Basım Yılı 2014), YENİDÜNYA Caner, “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi Şubat 2007,

¹¹ ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/ SIRMA Özge/KIRIT Yasemin F.Saygılar/ÖZAYDIN Özdem/AKCAN Esra Alan/ERDEN Efser; Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku 9. Baskı s: 601; CENTEL Nur/ZAFER Hamide Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı s: 468, GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi,

menin iadesini gerektiren sebepler sınırlı olarak sayılmıştır. Bunlar arasında gösterilen “170. maddeye aykırı olarak düzenlenen” ibaresi, iddianamenin bu maddede belirtilen şekil unsurlarını taşımasını ifade etmekte olup, “yeterli delil bulunmaması” anlamını içermediğine” işaret edilmek suretiyle iddianamenin iade sebepleri olarak CMK’nın 170. Maddesinin üçüncü fıkrasından başlamak suretiyle bir değerlendirme yapılması gerektiği kabul edilmiştir.

Yeterli şüphe, şüpheli hakkında kamu davası açıldığında şüphelinin mahkum edilme ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha fazla olması halini ifade eder.¹² Yeterli şüphe, yeterli delille ortaya konulur. Delillerin yeterli bir şüphe oluşturup oluşturmadığı konusunda karar verme yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir.¹³

Yargıtay kararlarında, **yeterli delil bulunmaması** soruşturma evrakında yer alan bilgi ve belgelerden suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe olduğu kanısına ulaşılmaması halinde Cumhuriyet savcısının dava açma mecburiyeti bulunduğuna işaret edilerek iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.¹⁴ Yine; CMK’nın 170. maddesinin ikinci fıkrası gereğince soruşturma evresi sonucunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturması durumunda Cumhuriyet savcılığınca iddianame düzenleneceği, delillerin yeterli olmaması halinde beraat kararı verilebilecek olması karşısında somut delillerin toplanmadığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilemeyeceği kabul edilmiştir.¹⁵ **Yeterli şüphe bulunmaması** hali de bu kapsamda değerlendirilerek, soruşturma dosyasındaki bilgi ve belgelerin incelenmesi sonucunda yeterli delil olup olmadığı konusunda delilleri takdir etme yetkisinin Cumhuriyet savcısına ait olduğu, bu durumun mahkûmiyet kararı için yapılması gereken değerlendirme ile kıyaslanmaması gerektiği, yeterli şüphelinin varlığı halinde Cumhuriyet savcısının dava açma mecburiyetinin bulunduğu, mahkemece iddianamede sunulan ve kovuşturma aşamasında toplanacak deliller ışığında karar verilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Yine; şüphelinin suçunu kabullenmediği ve aleyhine delil saptanmadığı¹⁶ ve **kanıtların hükme yeterli olmadığı**¹⁷, iddianameye konu suçta

¹² CENTEL Nur/ZAFER Hamide Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı s: 425, GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, s: 123, ÖZTÜRK-ERDEM: 495; PARLAR Ali/HATİPOĞLU Muzaffer Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu s: 434, YENİDÜNYA Caner, “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi Şubat 2007,

¹³ CENTEL Nur/ZAFER Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı, s: 425-426

¹⁴ 10 CD, 17.06.2013, 2013/7895-5910 sayılı kararı .

¹⁵ 23 CD, 09.12.2015, 2015/20337-7830 sayılı kararı .

¹⁶ 6 CD, 18.09.2008, 2007/11953-2008/15814 sayılı kararı

¹⁷ 10 CD, 19.11.2007, 2007/11000-10416; 6 CD, 05.06.2008, 2007/11952-2008/12612 sayılı

ilişkin **delillerin hukuka aykırı olarak elde** edildiği¹⁸ gerekçeleriyle iddianamenin iade edilemeyeceği kabul edilmiştir. Nitekim Yargıtay 9. Ceza Dairesi 06.03.2014 tarih ve 2013/15344-2014/2553 sayılı kararında, *“infaz kurumuna ve tutukevine yasak eşya sokma suçuna ilişkin yürütülen soruşturmada ... şüphelilerin üzerine atılı suçun Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilen TCK’nın 297/2. maddesine uyduğu, dava tarihinde suç olmayan eylemden dava açılmayacağından bahisle”* verilen iade kararının yerinde olmadığına hükmetmiş, gerekçede CMK’nın 170. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Cumhuriyet savcısının dava açma zorunluluğuna ve mahkemelerin iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilebilecek deliller birlikte değerlendirilerek yargılama sonunda bir karar verilebileceğine işaret edilmiştir. Şu halde Yargıtayın, iddianamenin iade sebepleri olarak CMK’nın 170. maddesinin üçüncü fıkrasından başlamak suretiyle bir değerlendirme yapılması görüşünü benimsediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak; Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 20.01.2016 tarih ve 2015/15916-2016/765 sayılı kararı ile *“taksirli öldürme suçundan yürütülen soruşturma sonucunda, toplanan tüm deliller değerlendirildiğinde, meydana gelen trafik kazasından dolayı şüphelinin kusurunun bulunmamasına rağmen, kusurluluğun takdirinin mahkemeye ait olduğundan bahisle düzenlenen iddianamenin “Yeni Türk Ceza Adalet Sisteminde” benimsenen “Kişilerin Lekelenmeme hakkı” ile “Eksiksiz Soruşturma” ve “Kamu davasının tek ya da zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılması” prensiplerine aykırı olup, anılan iddianamenin şüpheli hakkında dava açmaya yeterli şüphe bulunmaması nedeniyle iadesine ilişkin kararın”* isabetli olduğuna hükmettiği görülmektedir.

2-Görevli veya Yetkili Olmayan Bir Mahkemeye Hitaben İddianame Düzenlenmiş Olması

İddianamenin öncelikle görevli ve yetkili bir mahkemeye hitaben düzenlenmesi gerekir. Görev ve yetki konusunda iddianamede açık bir yanlışlık veya çelişki varsa iade mümkündür.¹⁹ Başka hiç bir araştırmaya gerek kalmaksızın, iddianamenin anlatımından mahkemenin görevsiz veya yetkisiz olduğunun anlaşılması halinde iddianame iade edilecektir. Mahkeme görevli ve yetkili olup olmadığını değerlendirirken Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesi ile bağlı olacaktır. Mahkeme, Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesinin yerinde olmadığı gerekçesi ile iddianameyi iade edemeyecektir. Bu durumda

kararları

¹⁸ 9 CD, 16.11.2015, 2015/14338-2455, 10 CD, 10.03.2014, 2014/1574-1596 sayılı kararları

¹⁹ CMK 174. madde gerekçesinden

mahkemenin, diğer unsurları itibariyle CMK'nın 170. maddesine uygun olarak düzenlenmiş iddianameyi kabul ederek kovuşturma aşamasında görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermesi gerekir. Nitekim Yargıtay kararlarında da; görev ve yetki konusunda iddianamede açık bir yanlışlık veya çelişki olması hali iddianamenin iadesi nedeni olarak benimsenmişken, Cumhuriyet savcılığının hukukî nitelendirmesi ile mahkemenin hukukî nitelendirmesinin farklı olduğu durumlarda, iddianamenin kabulünden sonra kovuşturma evresinde yetkisizlik veya görevsizlik kararı verilmesinin mümkün olduğuna da işaret edilmek suretiyle Cumhuriyet savcılığınca yapılan nitelendirmenin kabul edilmeyerek görev yönünden iddianamenin iade edilemeyeceği belirtilmiştir.²⁰

3-CMK'nın 170. Maddesinin Üçüncü Fıkrasında Belirtilen Unsurları İçermeyen İddianame Düzenlenmiş Olması

CMK'nın 170. maddesinin üçüncü fıkrasında iddianamede bulunması zorunlu olan unsurlar düzenlenmiştir. Buna göre; görevli ve yetkili bir mahkemeye düzenlenen iddianamede;

- a) Şüphelinin kimliği,
 - b) Şüphelinin müdafii,
 - c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,
 - d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi,
 - e) Açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği,
 - f) Şikayette bulunan kişinin kimliği,
 - g) Şikayetin yapıldığı tarih,
 - h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,
 - ı) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
 - i) Suçun delilleri,
 - k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklanma tarihleri ile bunların süreleri,
- gösterilir.

²⁰ 11 CD, 18.10.2006, 2006/5263-8292; 6 CD, 29.01.2007, 2007/1-2; 3 CD; 15.04.2015, 2015/13370-71394 sayılı kararları

Şüphelinin kimliği ile kast edilen açık kimliktir.²¹ Kimlik bilgileri, şüphelinin soyadını, adını, adresini, medeni halini, doğum yerini, doğum tarihini ve tâbiyetini içerir.²²

Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 15.02.2016 tarih ve 2015/13083-2016/51266 sayılı kararına göre; *“İddianamede şüphelinin kimliğinin gösterilmesi gerekir. Kimliği belirsiz kişi hakkında dava açılmaz. Kimliğin eksik, kapalı ya da çelişkili olarak belirlenmesi, karışıklığa, hatta ilgisi bulunmayan bir kişinin hükümlülüğüne yol açabilir. Özellikle isim benzerlikleri göz önüne alınarak, şüphelinin ad ve soyadı, bana ve anne adı, doğum tarihi, oturduğu yer ve mesleği gösterilmelidir. Şüphelinin açık kimliği bilinmiyorsa dava açılmamalıdır. Bu durum genellikle gaip ve kaçak şüpheli hakkında söz konusu olur. İddianameye şüpheliyi, diğerlerinden ayırdeden özellikleri olabildiğince yazmak gerekir.*

Şüphelinin kimliği, iddianamenin şekli unsurlarındandır. Şüphelinin kimliğinin iddianameye yazılmış olması tek başına bir anlam ifade etmez. Kimlik bilgilerinin soruşturmada elde edilen bilgilerle ve gerçek durumla uyumlu olması gerekir. Şüphelinin kimliği olarak yazılan bilgi gerçekle örtüşmüyorsa, soruşturmada elde edilen bilgilere göre belirlenen şüpheli dışında bir kişiye dava açılmış ise, şeklen iddianamenin üzerinde kimlik bilgisinin yazılı olmasının bir anlamı yoktur. Önemli olan bu bilgilerin doğru olarak yazılmış olmasıdır.”

Yargıtay kararlarında; **şüphelinin açık kimliğinin tespit edilmemesi** bir iade nedeni olarak kabul edilmişken²³, **nüfus ya da adli sicil kayıtlarına ilişkin belgelerin soruşturma evrakına eklenmemesi**²⁴ iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.

Yine; şüphelinin yabancı uyruklu olması ve üzerinde sahte pasaport ile yakalanması halinde; şüphelinin kimliğini doğrulayacak belge bulunmaması, şüphelinin beyan ettiği ismin gerçek kimliği olup olmadığının ülkesinin ilgili makamları nezdinde araştırılmaması hali bir iade nedeni olarak kabul edilirken²⁵, yabancı uyruklu şüphelinin kimliğinin iddianamede gösterilmesinin gerekliliği kabul edilmekle birlikte; nüfus kayıt örneği gibi resmi bir belgenin bulunmasının zorunlu olmadığı, dosya kapsamına göre şüphelinin beyanına göre

²¹ ÖZTÜRK Bahri/TEZCAN Durmuş/ERDEM Mustafa Ruhan/ SIRMA Özge/KIRIT Yasemin F.Saygılar/ÖZAYDIN Özdem/AKCAN Esra Alan/ERDEN Efser; Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku 9. Baskı s: 604;

²² CENTEL Nur/ZAFER Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı, s: 428

²³ 10 CD, 27.10.2014, 2014/1578-11707; 11 CD, 29.03.2007, 2007/2641-2234 sayılı kararları

²⁴ 2 CD, 14.06.2006, 2006/4907-12064; 2 CD, 04.02.2015, 2014/38472-2015/1736, 10 CD, 27.10.2014, 2014/9983-11706 sayılı kararları

²⁵ 13 CD, 08.07.2013, 2013/7840-21608 sayılı kararı

kimlik bilgilerinin tespit edildiği, parmak izi ve fotoğraflarının da alındığı dikkate alınarak yabancı uyruklu şüpheli hakkında kimliğini ispata yarar bir resmi belgenin bulunmaması hali iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.²⁶ Oysa Yargıtay 10. Ceza Dairesi 27.10.2014 tarih ve 2014/4578-11707 sayılı kararında “Yabancı uyruklu şüphelinin üzerinde kimlik bilgilerine esas olacak herhangi bir belge bulunmadığı, yalnızca beyana dayalı kimlik bilgileri esas alınarak iddianame düzenlendiği, şüphelinin kimliği tereddüte neden olmaksızın tespit edilmeden dava açılmasının yasaya aykırı” olduğuna işaret ederek bu hususu bir iade nedeni olarak kabul etmiştir. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 09.03.2015 tarih ve 2015/733-23188 sayılı kararına göre ise “...Bu hususta istikrar kazanmış uygulamalarda da belirtildiği üzere, şüpheli hakkında bir suçtan iddianame düzenlenebilmesi için, kimliğinin resmi bir belge ile ispatı zorunlu bulunmayıp, aksine bir iddia ya da tespit bulunmaması durumunda şüphelinin kimliği ile ilgili tutarlı beyanına dayanılarak iddianame düzenlenebilecektir. “Daire, bu gerekçe ile; resmi belgede sahtecilik suçundan hakkında soruşturma yürütülen ve müdafii huzurunda tercümanla alınan kolluk beyanında “Suriye vatandaşı” olduğunu ifade etmesine rağmen, Sulh ceza mahkemesinde yine müdafii huzurunda ve tercümanla alınan aynı tarihli ifadesinde “Aslen İranlı olduğu halde emniyette Suriyeli olduğunu söylediğini” kabul eden şüphelinin kimlik bilgileri hususunda bizzat kendi beyanından dolayı tereddüt olduğu, dosya kapsamına göre de bu tereddüdün giderilemediğinden bahisle iddianamenin iadesine ilişkin kararın doğru olduğuna işaret ederek kanun yararına bozma isteminin reddine karar vermiştir.

Yargıtay kararlarında; **şüphelinin adres bilgilerinin açıkça belirtilmemesi**²⁷ iade nedeni olarak kabul edilmemiştir. Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 25.02.2016 tarih ve 2015/8463-2016/1575 sayılı kararı ile “Yabancı uyruklu şüphelilere ait gerçek kimlik bilgilerinin dosyaya getirilen kimlik ve pasaport kayıtları ile tespit edildiği, bu nedenle şüphelilere ait kimlik bilgilerinin iddianame başlığında ayrıntılı olarak yazılmamasının iddianamenin iadesi sebebi olamayacağı, şüphelinin adres bilgilerinin 5271 sayılı Kanun’un 170. maddesine göre iddianamede gösterilmesi zorunlu olmadığı gibi adres bilgilerinin gerçeği yansıtması hususunun da iddianamenin iadesi sebebi olamayacağı” kabul edilmiştir.

İddianamede, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği ile şikâyetle bulunan kişinin kimliğinin gösterilmesi zorunlu olup, aksi hal iade ne-

²⁶ 11 CD, 17.03.2015, 2015/975-23932, 11 CD, 08.09.2014, 2014/11433-14296 sayılı kararları

²⁷ 11 CD, 18.02.2016, 2015/8468-2016/1224; 10 CD, 17.06.2013, 2013/7895-5910 sayılı kararları

denidir. Yargıtay 13. Ceza Dairesi 30.11.2011 tarih ve 2011/17629-6976 sayılı kararında “...5271 sayılı CMK’nun 170. maddesinin 3. fıkrasının (c) bendinin açık hükmüne göre, iddianamede gösterilmesi gereken hususlar arasında mağdurun kimliği de sayılmıştır. Nihayet 5271 sayılı CMK’nın 174. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi hükmüne göre de “Suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan bir delil toplanmadan” hazırlanan iddianamenin iade edilmesi gerekir. Somut olayda Cumhuriyet savcısının, suça konu malın kime ait olduğunu araştırmadan ve bunu nereden ne şekilde alındığını belirlemeden iddianame düzenlenmesi “bir iade nedeni olarak kabul edilmiş iken aynı Dairenin 13.02.2013 tarih ve 2012/27064-2013/3267 sayılı kararında” Dosya içeriğinden, Cumhuriyet savcısının bisiklet sahibine ulaşılarak ifadesinin alınması talimatı vermesi üzerine emniyet görevlilerinin suç tarihinde tuttukları iki ayrı tutanakta şikayetçiye ulaşamadığını bildirmeleri karşısında, somut olayda Cumhuriyet savcısının suça konu malın kime ait olduğunu araştırmadan iddianame düzenlemesi söz konusu olmadığı gibi, iddianamede suça konu eşyanın nereden ve ne zaman çalınmaya kalkışıldığı hususu da belirtildiğinden” bahisle müştekinin kimliğinin iddianamede gösterilmemesi iade nedeni olarak kabul edilmemiştir. Yine 3. Ceza Dairesi’nin 19.06.2013 tarih ve 2013/12971-25820 sayılı kararında; 4. Ceza Dairesi’nin 11.10.2011 tarih ve 2011/14137-626 sayılı kararına atıf yapılarak; “Her ne kadar, 5271 sayılı Kanunun 170. maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde, mağdurun kimliği iddianamede bulunması gereken unsurlar arasında sayılmış ise de; bunun yapılan soruşturma sonucunda mağdurun kimliğinin elde edilmesi durumuna ilişkin olduğu, yapılan bütün araştırma ve soruşturmaya rağmen mağdurun kimliğinin tespit edilememesinin şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesine engel durum olmayacağı açıktır. Ceza yargılaması için diğer asli unsurların bulunduğu bir durumda, zorunluluktan kaynaklanan bu eksiklik ceza yargılamasının yapılmasına engel teşkil etmeyecektir. Olay nedeniyle ifadesi alınan şüphelinin “ben elime tuğla aldım şahsa vurdum sonra cebimden çıkardığım bıçağı şahsı sol karın tarafından bıçakladım” şeklindeki beyanı ve dosyada bulunan diğer deliller karşısında, şüphelinin üzerine atılı suçu gerçekleştirdiği, mağdurun açık kimliğinin tespit edilememesinin suçun oluşumunu etkilemeyeceği” gerekçesiyle bu hususun iade nedeni olmayacağı belirtilmiştir.

Yargıtay 1. Ceza Dairesi 08.05.2012 tarih ve 2012/1090-3643 sayılı kararında “İhmalî davranışla kasten adam öldürme suçunun müştekinin ölen bebeğinin mirasçıları olduğu ve iddianame metninde bu hususun eksik bırakıldığı için açık ve net olduğu, bu durumda iddianamenin CMK’nın 170/3. maddesi kapsamında eksik olduğu gerekçesi ile iade edilmesi” gerektiğine işaret edilerek,

iddianamede müştekilerin gösterilmemesi hususu bir iade nedeni olarak kabul edilmiş iken 9. Ceza Dairesinin 12.12.2005 tarih ve 2005/6961-9421 sayılı kararında **iddianamede suç tarihinin yanlış yazılması** iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.

CMK'nın 170. maddesinin üçüncü fıkrasındaki iddianamede bulunması gereken hususlar bakımından söz konusu olan zorunluluk, mevcut olup da iddianamede yer verilmeme olarak anlaşılmalıdır.²⁸ Örneğin şüphelinin müdafii yoksa doğal olarak iddianamede bu hususun yer alması beklenmeyeceğinden, bu nedene dayanılarak iddianamenin iadesi de söz konusu olmayacaktır.

3-İddianamede Yüklene Suçu Oluşturan Olayların Mevcut Delillerle İlişkilendirilerek Açıklanmamış Olması

CMK'nın 170. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, iddianamede, yüklenen suç oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmalıdır.

İddianamede öncelikle suçu oluşturulan fiilin, yer ve zaman belirtilmek suretiyle bir olay örgüsü içinde açıkça anlatılması, başka bir deyişle hükmün konusunu oluşturulan fiilin sınırlarının çizilmiş olması gerekir. Olay anlatılırken suçun unsurlarını teşkil eden hususlar, yasadaki ifadeler kullanılarak vurgulanmalıdır.²⁹ İddianamede suçu oluşturulan olayın anlatılması tek başına yeterli değildir. Suçu oluşturulan olayların, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması gerekir. Bu ise ancak delillerin somut bir biçimde ortaya konulması ile mümkündür. İddianamede, suça konu yapılan fiilin şüpheli tarafından gerçekleştirildiğini gösteren delillerin, yine şüpheli tarafından gerçekleştirildiği sabit olan fiilin hangi nedenlerle suçu oluşturduğuna ilişkin delillerin somut olarak gösterilmesi, bir bakıma fiilin gerekçelendirilmesi gerekir. Olaylar ile deliller arasında ilişki kurulmaksızın sadece delillerin ardı sıra yazılması ve takdir mahkemeye bırakılmış iddianamenin iadesine karar vermek gereklidir.³⁰

Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 26.03.2015 tarih ve 2014/21917-2015/24294 sayılı kararına göre; *"5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170/4. maddesindeki, iddianamede yüklenen suçu oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır; şeklindeki düzenleme ile aynı Kanun'un 225/1. maddesinde yer alan; hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suç"*

²⁸ MERAKLI Serkan, "İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi" Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Özel S.; 2013, s: 1595-1652 (Basım Yılı 2014)

²⁹ CENTEL Nur/ZAFER Hamide; Ceza Muhakemesi Hukuku 6. Baskı, s: 429

³⁰ AYDIN Murat, "İddianamenin İadesi ve Unsurları" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c. X, s:1, 2 y. 2006

ilişkin fiil ve fail hakkında verilir şeklindeki düzenleme karşısında, iddianame-deki anlatıma göre şüphelilere isnat edilen suççu oluşturan olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek gösterilmemesi” bir iade nedenidir. Yine; Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 25.03.2015 tarih ve 2015/7099-10801 sayılı kararında; “.... Mağdur FK’nın soruşturma aşamasında ilçe jandarma komutanlığında verdiği 10.01.2014 tarihli ifadesinde, aracın arkasında birlikte oturdukları Urfa’da asker olan şahsın kendisinin burnuna elinin tersi ile vurduğunu beyan ettiği, aracı kullanan diğer şüphelinin kendisine yönelik darp eyleminde bulunduğu na dair herhangi bir iddia ileri sürmediği,düzenlenen iddianamede, şüphelilerin iştirak iradesiyle müştekiyi darp ettikleri iddia edilmesine rağmen, bu iddiayı ortaya koyacak bir delilin iddianamede gösterilmediği ve dolayısıyla olayla ilişkilendirilmediği, bu nedenle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 174/1-a maddesi delaletiyle 170/4. maddesi gereğince verilen iade kararının yerinde olduğuna” işaret edilmiş iken 5. Ceza Dairesinin 10.04.2015 tarih ve 2015/5365-9874 sayılı kararında “....belediyesinde görevli olan şüphelilerin hangi ihalelerde komisyon üyesi olarak görev yaptıkları, mevzuata aykırı eylemlerinin ne olduğu, ne şekilde görevi ihmal ederek kötüye kullandıklarına dair bir anlatım bulunmadığı, iddianamede sadece şüphelilerin mevzuata aykırı eylemlerinin bulunduğu şeklinde genel ifadelere yer verildiği gibi mevcut delillerle de eylemlerin ilişkilendirilmediğinden bahisle” verilen iade kararına yapılan itirazın kabulüne ilişkin kararın “CMK’nın 174/2. maddesine göre suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemeyeceği” gerekçesiyle isabetli olduğuna hükmedilmiştir.

Yargıtay 11. Ceza Dairesi’nin 23.01.2013 tarih ve 2012/28034-2013/1115 sayılı kararında “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 174/2. maddesinde belirtilen, suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilmez, amir hükmüne aykırı olarak, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca nitelikli zimmet suçunun ne şekilde oluştuğu ve resmi belgede sahtecilik suçunun zimmet suçunun unsuru olarak değerlendirilmesi gerekirken ayrıca sahtecilik suçunun ne şekilde oluştuğu noktasında açıklama yapılmaması” iade nedeni olarak kabul edilmemiştir. Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 30.09.2013 tarih ve 2013/14241-14291 sayılı kararı ile;suçu oluşturan olayların mevcut deliller açıklanmamış ve alınan kriminal uzmanlık raporu ile sanık arasında aidiyet belirtilmediği iddianamenin iadesi sebebi olarak gösterilmiş ise de; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 170. maddesinde, iddianamede bulunması gereken hususların neler olacağı gösterildiği, aynı Kanun’un 174/1. maddesinde ise iddianamenin iadesine karar verileceğinin belirtildiği, 5271 sayılı Kanun’un 170/2. maddesinde yer alan, soruşturma evresi sonunda toplanan deliller su-

çun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa, Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler, hükmü uyarınca Cumhuriyet savcısının dava açmasının zorunlu olduğu ve suçun hukuki nitelendirmesinin de Cumhuriyet savcısına ait olduğu, bu durumda mahkemece, iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilebilecek deliller birlikte değerlendirilerek yargılama sonucuna göre bir karar verilmesi gerekeceğine “işaret edilmiş, Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 25.12.2014 tarih ve 2014/6835-12572 sayılı kararında da yine aynı gerekçelerle “.....sanığın ağabeyinin ve babasının beyanı dışında şüphelinin terör örgütü üyeliği suçunu işlediğine dair istihbari bilgi mahiyetinde herhangi bir belge ve bilgi dahil delil sunulmaması” iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.

4-İddianamede Şüphelinin Lehine ve Aleyhine Olacak Tüm Delillerin Gösterilmemesi

CMK'nın 170. maddesinin beşinci fıkrasına göre, iddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür. Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bu ise sadece şüphelinin aleyhine olan hususların değil, lehine olan hususların da dikkate alınarak bir iddianame düzenlenmesini zorunlu kılar. CMK'nın 160. maddesinin ikinci fıkrasına göre; Cumhuriyet savcısı maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Mahkeme şüphelinin lehine olan hususlara iddianamede yer verilip verilmediğine ilişkin denetimi yaparken, sadece iddianamenin içeriği ve soruşturma evraklarından yararlanacaktır, bunun dışında kendisi bizzat yeni bir araştırmaya girişmeyecektir.³¹

Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 03.03.2014 tarih ve 2013/13683-2014/416 sayılı kararına göre; “Şüphelilerin savunmalarında suça konu ilaçları reçeteye bağlı olarak kullandıklarını iddia etmeleri karşılığında, şüphelilerin savunmalarında belirtilen reçetelerin temin edilerek doğruluğu teyit edildikten sonra ele geçen suça konu ilaçlar ile reçetede belirtilen ilaçların isim, miktar ve kullanım süreleri bakımından reçetelerle uyumlu olup olmadıkları yönünden suçun oluşumuna ve şüphelilerin hukuki durumlarına mutlak surette etki edecek Adli Tıp Kurumu Başkanlığından rapor alınmadan ve **şüphelilerin lehlerine olan deliller toplanmadan kamu davası açıldığının anlaşılması** karşısında, iddianamenin iadesi ka-

³¹ KARAKURT Ahu; Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi (TBB Dergisi, Sayı 82, 2009)

rarına yapılan itirazın reddine karar verilmesi gerekir.” Ancak Daire 16.02.2015 tarih ve 2014/9687-2015/9221 sayılı kararında ise “.....mahkemesince şüpheli E.D hakkında piyasaya sahte para sürmek suçu hakkında herhangi bir karar verilmeyerek suçun takipsiz bırakıldığı ve şüpheli O.K ile ilgili iletişimin tespiti işleminin bulunmadığı, ifadesinin alınmadığı, evinde ya da işyerinde arama yapılmadığı, şüpheli Ö.D’nin beyanları karşısında beyanlarına başvurulmadan lehine delillerin toplanmadığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 170/3. maddesinde iddianamede nelerin gösterileceği, aynı Kanun’un 174/1. maddesinde ise iddianamenin hangi hallerde iadesine karar verileceğinin belirtildiği, 5271 sayılı Kanun’un 170/2. maddesinde yer alan “Soruşturma evresinde toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler” hükmü uyarınca Cumhuriyet savcısının dav açmasının zorunlu olduğu ve bu durumda mahkemece, iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilebilecek diğer deliller birlikte değerlendirilerek yargılama sonucu bir karar verileceği, mahkemece yapılacak yargılama sonucunda yeterli delil bulunmadığının anlaşılması halinde ancak beraat kararı verilmesinin mümkün bulunduğu, keza anılan mahkemece iddianamenin iadesi nedeni olarak gösterilen hususların 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 174. maddesinde belirtilen iade sebepleri arasında sayılmadığı.....” gerekçesiyle iddianamenin iadesi kararına yapılan itirazın reddine ilişkin kararın bozulmasına karar verilmiştir.

5-İddianamenin Sonuç Kısmında Hükmedilmesi İstenilen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Açıkça Belirtilmemiş Olması

CMK’nın 170. maddesinin altıncı fıkrasına göre, iddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangisine hükmedilmesinin istendiği açıkça belirtilir. Aksi durum bir iade nedeni olarak kabul edilmiştir. Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 15.05.2010 tarih ve 2010/14732-15842 sayılı kararında “...5271 sayılı Yasanın 170. maddesinin 6. fıkrasında, iddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiğine yer verilmesi zorunluluğu ve aynı yasanın iddianamenin iadesini düzenleyen 174. maddesinin 1. fıkra (a) bendinde 170. maddeye aykırı olarak düzenlenen iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verileceği öngörülmüştür. İadesine karar verilen ... sayılı iddianamede, şüphelinin kasten yaralama suçundan TCK’nın 86/2, 3-a maddesi uyarınca cezalandırılmasına karar verilmesi isteminde bulunulurken, anılan maddedeki cezalardan hangisine hükmedilmesinin

istendiği konusunda açıklık bulunmadığı gibi, uygulanması istenen güvenlik tedbirinin de gösterilmesi gerektiği yönündeki yasal düzenleme karşısında, hapis cezasına mahkumiyet halinde, TCK'nın 53. maddesinin 1. fıkrasındaki güvenlik tedbirlerinin uygulanması isteminde bulunulması gerektiğinin gözetilmediği" gerekçesiyle iddianamenin iadesi kararına yapılan itirazın reddine ilişkin kararın isabetli olduğuna karar verilmiştir.

B-İddianamenin Suçun Sübutuna Etki Edeceği Mutlak Sayılan Mevcut Bir Delil Toplanmadan Düzenlenmesi

CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre; suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan iddianame düzenlenmiş olması, bir iade sebebidir. Bu iade sebebi, uygulamada en sık karşılaşılan iade sebebi olma özelliğini taşımaktadır.

"Suçun sübutuna etki edeceği muhakkak sayılan delil" ne demektir ? Bu sorun gerek doktrinde gerekse uygulamada oldukça tartışmalıdır. Yine "mevcut olduğu halde toplanmamış delil" ibaresinin de oldukça muğlak olduğu kabul edilmektedir. Kanunda kabul edilen bu ifade tarzı, hangi delilin suçun sübutuna etki edeceği veya etmeyeceği ve hangi delillin mutlak sayılması ya da sayılmaması gerekeceği konusunda tereddütlere yol açmaktadır.³² Bu iade sebebini, toplanma imkanı bulunduğu halde Cumhuriyet savcısı tarafından suçun sübutuna etki edecek mevcut bir delilin toplanmamış olması haliyle sınırlı yorumlamak gerekir.³³ Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir delillin, ancak Cumhuriyet savcısı tarafından toplanma imkanı olduğu halde, toplanmamış olması iddianamenin iadesini gerektirebilir.³⁴

Doktrinde bir kısım yazarlara göre, suçun sübutuna etki etmek kavramı ile ifade edilmek istenen, fiilin fail tarafından işlendiğini ispatlayan değil, suçun fail tarafından işlenip işlenmediğini aydınlatacak delildir. Çünkü, fiilin fail tarafından işlendiğini ortaya koyan deliller de şüphesiz suçun sübutuna etki etmiş olurlar.³⁵ Suçun sübutuna etki edecek mutlak delilden kasıt, yeterli suç şüphesinin varlığını ortaya koyacak delillerin toplanmamış olmasıdır.³⁶ Mutlak

³² GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, s: 199,

³³ KARAKURT Ahu; Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi (TBB Dergisi, Sayı 82, 2009)

³⁴ ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku

³⁵ MERAKLI Serkan, "İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi" Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Özel S.; 2013, s: 1595-1652 (Basım Yılı 2014)

³⁶ ÖZBEK Veli/KANBUR M.Nihat/BACAĞSIZ Pınar/DOĞAN Koray, A.g.m ..s..323, GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, s: 200

delil, şüpheli ile şüpheliye isnat edilen suç arasında en önemli illiyet bağına ortaya koyan, mevcut olmaması halinde şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesini zorunlu kılan delil olarak tarif edilebilir.³⁷ Bir olayla ilgili olarak yapılacak soruşturmada hem olayın nasıl meydana geldiğini anlamaya yarayan deliller ve hem de sanığın sorumluluğunun artmasına veya azalmasına neden olacak hususları ispata yarayan deliller toplanmalıdır.³⁸

İddianamenin iadesi kurumu ile amaçlanan, soruşturma evresinde suçla ilgili gerekli tüm araştırmaların yapılarak delillerin eksiksiz toplanması ve toplanan bu delillerin ışığında suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşuyor ise iddianame düzenlenmesinin sağlanmasıdır. Delil toplama soruşturma evresine ait bir faaliyettir. Kovuşturma evresi, delil toplama değil, delillerin değerlendirilmesi aşamasıdır. Kamu davasının tek celsede bitirilmesi amacının gerçekleştirilmesi, etkin ve yeterli bir soruşturma evresinin geçirilmesi ile mümkündür.

Bir suçla ilgili olarak hüküm vermeden önce toplanması gereken deliller ne ise, soruşturma aşamasında o delillerin toplanması gereklidir. Kanun koyucu mevcut olan delillerin toplanmasına işaret etmiş olup, mevcut olmayan yani var olduğu belli olmayan, araştırıldığında bulunabilecek hususların araştırılmaması ise iade nedeni olamayacaktır.³⁹ Bu nedenle mahkeme kendisine sunulan iddianameyi incelerken, Cumhuriyet savcılığınca toplanması gerekip de toplanmamış bir delilin bulunup bulunmadığını araştırarak, toplanma imkânı bulunan bir delilin toplanmamış olduğunu belirlemesi halinde iddianameyi iade edecektir.

Yargıtay kararlarında iddianamenin iadesi sebepleri irdelenirken, CMK'nın 174. maddesinin 1.fıkrasının (b) bendinde düzenlenen **"suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan delillerin toplanmamış olması"** sebebiyle ilgili olarak, suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan delillerin nelerden ibaret olduğunun tespiti noktasında bazı ilkelere işaret edilmiştir. Bu anlamda;

-) Şüphelinin adli sicil kaydına konu olan mahkeme ilamlarının soruşturma evrakına eklenmemesi⁴⁰ iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.

-) Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 24.04.2012 tarih ve 2012/1266-3211 sayılı ka-

³⁷ TIRTIR Mustafa, A.g.m ..s..25, GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, s: 200

³⁸ AYDIN Murat, "İddianamenin İadesi ve Unsurları" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c. X, s:1, 2 y. 2006

³⁹ CMK 174. madde gerekçesinden

⁴⁰ 1 CD, 21.01.2008, 2008/429-108 sayılı kararı

rarına göre; “İnsan öldürme suçlarında, ceset en önemli delil olmakla birlikte istisna da olsa bazı durumlarda ceset bulunmamış olsa bile, diğer yan delillerle kişinin öldüğü kesinlik kazanmışsa, ceset bulunmasa da failin öldürme eylemini gerçekleştirdiği anlaşılırsa, dava açılabilir, eylemi gerçekleştirdiği anlaşılırsa mahkumiyet kararı da verilebilir. Ancak olayda kayıp kişi olan A.Ö.’nün öldüğü ya da öldürüldüğüne dair yeterli şüphe bulunmamaktadır. Örneğin kayıp kişinin en son şüphelinin yanından değil, tanıklardan K.K’nin yanından ayrıldığı anlaşılmaktadır. Yine, tanık N.D, A.Ö’nün kayıp olduğu iddia edilen günden bir gün sonra caddede onu gördüğünü söylemektedir. Bu durum karşısında, kayıp kişinin cesedinin bulunması ya da onun öldürüldüğüne ilişkin başkaca yan delillerin bulunması ondan sonra dava açılması gerekir. Mevcut durum itibarıyla CMK’nın 170/1-b. Maddesinde yazılı olan suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamenin iadesi gerekir.” Daire; 16.05.2013 tarih ve 2013/1779-3908 sayılı kararında da; “Kasten öldürme suçlarında, sadece maktülün cesedinin henüz bulunmadığı gerekçe gösterilerek sırf bu nedenle iade kararı verilemeyeceği, zira CMK’nın 170. maddesinin 2. maddesine göre, Cumhuriyet savcısının kamu davası açması için yeterli şüphelinin bulunmasının yeterli olduğu, somut olayda maktülün halen kayıp olması da düşünüldüğünde, şüphelinin zora dayanmayan ilk aşamadaki başvuru beyanı ile müdafii huzurunda alınmış Cumhuriyet savcısının ve sulh ceza hâkimi huzurundaki ifadeleri karşısında iddianamenin iadesinin doğru olmadığına” karar verilmiştir. Şu halde, kasten adam öldürme suçlarında cesedin bulunmaması tek başına iade nedeni olarak kabul edilmemekte, diğer yan delillerle kişinin öldüğünün kesinlik kazanması halinde ceset bulunmasa dahi dava açılabilirliği kabul edilmektedir.

-) Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 29.09.2010 tarih ve 2010/27542-26963 sayılı kararında, müştekinin şikayet dilekçesi ve ekleri üzerine, hiçbir araştırma yapılmadan iddianame düzenlenmesi hali bir iade nedeni olarak kabul edilmiş olup, kararın gerekçesinde CMK’nın 160. maddesine atıfta bulunarak, “Cumhuriyet savcısının 5271 sayılı Kanun’un kendisine yüklediği soruşturma görevini hiç yerine getirmediği, ortada kanuna uygun bir soruşturmanın bulunmadığına” işaret edilmiştir.

-) Uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapma suçlarında; suça konu maddenin uyuşturucu veya uyarıcı madde niteliğinde olup olmadığının uzman bir bilirkişi aracılığı tespit ettirilmemiş olması iade nedeni olarak kabul edilmiştir⁴¹; 2313 sayılı Kanun’un 23. maddesinde düzenlenen kenevir ekme suçuna

⁴¹ 10 CD, 01.12.2008, 2008/12385-18058 sayılı kararı

konu olan ve dikili olarak ele geçirilen bitkilerin kenevir olup olmadığının tespitinde ziraat bilirkişisinin raporunun yeterli olduğu, bu konuda Kriminal Laboratuvardan rapor alınmasının zorunlu olmadığına işaret ederek, bu gerekçe ile verilen iade kararının yerinde olmadığına hükmetmiştir.⁴²

-)Mağdurun kesin raporunun aldırılmaması iade nedeni olarak kabul edilmezken⁴³; yaranın yüzde sabit esere neden olup olmadığına ilişkin raporun alınmaması, bu raporun sonucuna göre suçun şikâyete veya uzlaşmaya tabi olma ihtimalinin bulunması ve sonucuna göre kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmesinin söz konusu olabileceği dikkate alınarak iddianamenin iadesi nedeni olarak benimsenmiştir.⁴⁴

-) Sanığın müşteki ile yüzleştirilmemesi bazı kararlarda iade nedeni olarak kabul edilmezken⁴⁵; bazı kararlarda ise bu husus, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir kanıtın toplanmaması olarak değerlendirilerek iade nedeni olarak benimsenmiştir.⁴⁶

-) Suça konu belgeler üzerindeki imzanın inkâr edilmesi halinde imza incelemesi yaptırılmaması iade nedeni olarak kabul edilmişken⁴⁷, imza inkârı bulunmadığı halde imzanın hesap açma karnesindeki imzaya benzemediğinden bahisle Cumhuriyet savcılığınca imza incelemesi yaptırılmaması hali iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.⁴⁸

-) Zehirli madde katma suçundan yürütülen soruşturmalarda, suç konusu sebzelerden alınan numunelerde yer alan katkı maddesinin gıda kodeksinde belirtilen limitlerin üzerinde olmasının yeterli olmadığı, bu durumun insan hayatı ve sağlığını tehlikeye sokacak nitelikte olup olmadığının tespiti yönünden bilirkişi incelemesi yaptırılmaması iade nedeni olarak kabul edilmiş, gerekçede bu incelemenin suçun sübutuna etki edeceği muhakkak sayılan delil niteliğinde olduğuna işaret edilmiştir.⁴⁹

-) Karşılıksız yararlanma suçunda; 05.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6352 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğe atf yapılarak, dava koşulu olan kamu

⁴² 10 CD, 25.03.2013, 2013/4335-2765 sayılı kararı

⁴³ 3 CD, 26.02.2014, 2013/31769-2014/3478, 1 CD, 13.01.2010, 2009/8224-2010/3; 3 CD, 25.06.2008, 2008/11398-9272; 9 CD, 06.10.2008, 2008/11871-10553 sayılı kararları

⁴⁴ 3 CD, 25.06.2008, 2008/9160-9266 sayılı kararı

⁴⁵ 6.CD, 02.03.2009, 2008/2-2009/4148; 6. CD, 03.11.2008, 2007/13750-2008/18669 sayılı kararları

⁴⁶ 6 CD, 11.05.2009, 2008/5028-2009/8625 sayılı kararı

⁴⁷ 11 CD, 05.06.2009, 2008/13067-2009/6959 sayılı kararı

⁴⁸ 10 CD, 27.05.2009, 2009/4322-9944 sayılı kararı

⁴⁹ 10 CD, 26.11.2012, 2012/5982-17573 sayılı kararı

zararının TCK'nın 168. maddesine göre soruşturma tamamlanmadan tazmin edilip edilmediğinin araştırılmaması hali iade nedeni olarak kabul edilmiştir.⁵⁰

-) Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 18.01.2016 tarih ve 2015/30831-2016/682 sayılı kararında *“Göçmen kaçakçılığı suçunda korunan hukuki yarar Uluslar arası toplum düzeni olup, menfaat karşılığı ülkeye sokulan veya ülkeden çıkarılan kişilerin suçun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusunu oluşturmaları nedeniyle, suçun konusu olan yabancı uyruklu kişinin beyanının alınmaması”* suçun sübutuna etki eden mutlak bir delil olarak değerlendirilmediğinden iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.

-) Kamu kurum ve kuruluşları zararına dolandırıcılık suçundan yürütülen soruşturmada, şüphelilerin eylemlerinde hile, menfaat ve kamu zararı bulunmamasından dolayı suçun oluşmadığı, eylemlerin idari yaptırım gerektiğinden bahisle iddianamenin iadesine karar verilemeyeceği kabul edilmiş, gerekçede mahkemece iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilecek deliller değerlendirilerek yargılama sonucu bir karar verilmesi gerektiğine işaret edilmiştir.⁵¹

-Çocuğun cinsel nitelikli istismarı suçundan yürütülen soruşturmalarda; mağdurenin ruh sağlığının bozulup bozulmadığı ve mağdurede bulunan zeka geriliği nedeniyle fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayacağı hususlarının suçun sübutuna etki edecek bir delil olmayıp, suçun vasfına etki edecek bir delil niteliğinde olduğuna işaret edilerek belirtilen hususların iade nedeni olmayacağı kabul edilmiştir.⁵²

-Yargıtay 13. Ceza Dairesinin 02.12.2012 tarih ve 2011/27923-2012/2008 sayılı kararında *“...araçtan hırsızlık ve dolandırıcılığa teşebbüs suçlarıyla ilgili olarak yürütülen soruşturmada, atılı suçlardan hakkında iddianame düzenlenen ... nolu telefon sahibi R.K. da dahil olmak üzere, atılı suçların kim ya da kimler tarafından, ne şekilde işlendiğine dair hiç bir delil elde edilemediği, ...belki de olaylarla hiç bir alakası olmayabilecek R.K'nın dinlenmesi ve oluşacak duruma göre toplanması gereken ilave bütün delillerin toplanması, suçun sübutuna etki edeceği muhakkak olan bir delil olduğundan, bu delil ya da delillerin toplanmasının”* iade nedeni olacağı hüküm altına alınmıştır.

-Bilişim suçlarında zaman geçtikçe mevcut delilleri elde imkânı azıldığı ve/veya ortadan kalktığı dikkate alınarak CMK'nın 63. maddesinin üçüncü fıkrası

⁵⁰ 2 CD, 16.09.2015, 2015/16239-15656 sayılı kararı

⁵¹ 2 CD, 16.09.2015, 2015/16239-15656 sayılı kararı

⁵² 14 CD, 10.09.2013, 2013/6830-8922 sayılı kararı

gereğince Cumhuriyet savcısının kendisine tanınan yetkiyi kullanarak, iddiaya konu eylemlerin işlendikleri tarihler ve işlenme şekillerinin tespitine yönelik bilirkişi raporu alınmaması iade nedeni olarak kabul edilmiştir.⁵³

-Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 15.05.2007 tarih ve 2006/8598-2007/5708 sayılı kararında, kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçundan yürütülen soruşturmada “...şüphelinin bulunduğu araçta ele geçen ve şüpheli tarafından içildiği kesin olarak belirlenemeyen içilmiş esrarlı sigaranın, onun tarafından içilip içilmediğinin ortaya çıkarılabilmesi için, DNA incelemesinde kullanılmak üzere tükürük ve kan örneklerinin alınmasının gerekli olduğuna” işaret edilerek “bu delillerin suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan delillerden olduğuna” hükmedilmiştir. Yine Daire 14.02.2011 tarih ve 2010/57637-2011/1878 sayılı kararında da “Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığı, Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüğü tarafından düzenlenen ekspertiz raporuna göre, suç konusu uyuşturucu maddelerin ele geçirildiği paketleri saran bantların iç yüzeyinde 80 adet vücut izi belirlemesine göre, bu vücut izlerinin şüpheliye ait olup olmadığı konusunda yapılacaktır bilirkişi incelemesinin “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir kanıt niteliğinde olduğuna işaret ederek, anılan raporun alınmamasını iade nedeni olarak kabul etmiştir.

Yargıtay kararlarında;

-) Kolluk tarafından ifadesi alınan şikâyetçinin beyanının Cumhuriyet savcısı tarafından alınmaması⁵⁴,

-) Şüphelinin işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğini etkileyecek ölçüde bir akıl hastalığının bulunup bulunmadığının tespiti yönünde TCK'nın 32. maddesi gereğince rapor aldırılmaması⁵⁵,

-)12-15 yaş grubunda olan suçta sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporunun aldırılmaması⁵⁶,

-) Soruşturma aşamasında gecikmesinde sakınca bulunan bir halin bulunmaması halinde Cumhuriyet savcısı tarafından keşfin yapılmamış olması⁵⁷

⁵³ 12 CD, 18.11.2013, 2013/17644-25861 sayılı kararları

⁵⁴ 6 CD, 17.03.2009, 2007/15778-5139; 2.CD, 31.01.2008, 2007/19874-2008/1497 6 sayılı kararları

⁵⁵ 2 CD, 15.01.2014, 2013/36772-2014/564; 4.CD, 08.07.2008, 2008/9952-15840 sayılı kararları

⁵⁶ 15 CD, 02.11.2015, 2015/14203-30595 sayılı kararı

⁵⁷ 9 CD, 17.10.2005, 2005/6128-7578 sayılı kararı

-) Soruşturma konusu olayla ilgili olarak alınan rapor hakkında ayrıca Adli Tıp Kurumundan rapor alınmaması⁵⁸,

-) Soruşturma aşamasında alınan bilirkişi raporlarının yetersiz veya çelişkili olması⁵⁹,

-) İhaleye fesat karıştırma suçundan yürütülen soruşturmada, bilirkişi incelemesinin yaptırılmaması ve kamu zararının oluşup oluşmadığının belirlenmemesi⁶⁰,

-) Şüpheli hakkında aynı suçtan açılmış dava bulunması⁶¹,

-) Şüphelinin ifadesinde ismi geçen bir kişinin ifadesinin alınmaması⁶²,

-) Tanığın dinlenmemiş olması⁶³,

-) Tanık beyanları arasındaki çelişkinin giderilmemesi⁶⁴,

-) Mağdurun yaşının tespit edilmemesi⁶⁵,

-) Sahtecilik suçunda suça konu belgelerin iffal kabiliyeti olup olmadığı hususunda uzman bilirkişi raporu alınmaması⁶⁶,

-) Suça konu belge asıllarının dosyada olmaması⁶⁷,

-) Bekletici mesele olarak kabul edilebilecek bir kovuşturma dosyasının varlığı⁶⁸,

iate nedeni olarak kabul edilmemiştir.

Bu hususların iade nedeni olarak kabul edilmemesinin en önemli nedeni, belirtilen eksikliklerin mahkeme aşamasında giderilmesinin mümkün görülmesidir.

⁵⁸ 8 CD, 01.10.2007, 2007/8868-6472 sayılı kararı

⁵⁹ 7 CD, 06.02.2008, 2007/583-2008/747, 5 CD, 10.04.2008, 2008/3616-3408, 10 CD, 05.11.2008, 2008/8000-15997, 3 CD, 02.02.2009 2008/18986-2009/1188 sayılı kararları

⁶⁰ 5 CD, 05.06.2008, 2008/7400-5938 sayılı kararı

⁶¹ 5 CD, 02.06.2008, 2008/7404-5570 sayılı kararı

⁶² 5 CD, 18.09.2008, 2008/10613-7851 sayılı kararı

⁶³ 11 CD, 05.06.2009, 2008/11856-6988 sayılı kararı

⁶⁴ 5 CD, 23.02.2010, 2010/810-1497 sayılı kararı

⁶⁵ 5 CD, 13.05.2008, 2008/6146-4302 Sayılı kararı, MERAKLI, Serkan; İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Özel S; 2013, s.1595-1652)

⁶⁶ 11CD, 2008/2047-13897 sayılı kararı

⁶⁷ 11CD, 19.03.2010, 2009/16742-2010/3286 sayılı kararı

⁶⁸ 4 CD, 15.10.2008, 2008/15465-18602 sayılı kararı

Uygulamada en çok karşılaşılan ve elbette çok tartışılan konu ise “**şüphelinin ifadesinin alınmamış olması**” halidir. Birçok Yargıtay kararında şüphelinin ifadesinin alınmaması iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.⁶⁹ Ancak, şunu belirtmek isteriz ki, kimi kararlarda şüphelinin ifadesinin alınmamasının iade nedeni olarak kabul edilmeyeceği belirtilirken, özellikle son yıllarda bu görüşte bazı değişiklikler yapılarak, soruşturma dosyasında bulunan bilgi ve belgelerden yeterli şüphenin oluştuğunun anlaşılması, şüphelinin ifadesinin alınması için her türlü gayretin gösterilmesine rağmen şüpheliye ulaşılamaması, şüphelinin kaçması ve hakkında yakalama kararı bulunmasına rağmen bir türlü yakalanamaması hallerinin varlığı halinde, şüphelinin ifadesinin alınmamasının iade nedeni olarak kabul edilemeyeceğine hükmedilmiştir.⁷⁰ Ancak Yargıtay 13. Ceza Dairesi 02.02.2012 tarih; 2011/27923-2012/2008 sayılı kararında; kural olarak şüphelinin ifadesinin alınmasının en önemli delillerden biri olduğuna işaret edilerek şüphelinin ifadesinin alınmamasının bir iade nedeni olduğunu kabul etmiştir. Yine Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 17.02.2014 tarih ve 2013/33204-2014/2705 sayılı kararında, Yargıtay 13. Ceza Dairesinin anılan kararına atf yapılarak şüphelinin müsnet suça ilişkin savunmasının tespit edilmemesinin bir iade nedeni olduğu hususuna önemle vurgu yapılmıştır. Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 27.04.2015 tarih ve 2015/3151-6782 sayılı kararına göre ise “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 247/3. maddesinde kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabileceği; ancak, daha önce sorgusu yapılmamış ise mahkumiyet kararı verilemeyeceği açıklanmıştır. Bu hüküm karşısında; şüphelinin ifadesi alınmadan da diğer koşullar varsa kamu davası açılabilirliği anlaşılmaktadır. Ne var ki, toplanan delillerin kamu davasının açılmasına yeterli olmaması ya da delillerin şüphelinin ifadesinin alınmasını suçun sübutu açısından zorunlu kılması durumunda, şüphelinin ifadesi 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 174/1-b maddesi uyarınca, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir delil niteliğini kazanabilir ve iddianame nedeni olabilir” .

C-Önödeme veya Uzlaşmaya Tabi Olduğu Dosyadan Açıkça Anlaşılan İşlerde Bu Usul Uygulanmadan İddianame Düzenlenmesi

CMK’nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre; önödeme veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde

⁶⁹ 6 CD, 29.05.2008, 2007/9653-2008/11859 sayılı kararı

⁷⁰ 15. CD, 12.10.2015, 2015/14023-2979; 6. CD, 22.04.2010, 2008/22725-2010/4777, 1. CD, 14.04.2010, 2010/1899-238; 11. CD, 09.04.2010, 2009/1850-2010/4319; 11. CD, 12.03.2010, 2009/16331-2010/2702)

önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianameler iade edilecektir.⁷¹

Mahkeme, kendisine hitaben düzenlenen iddianameyi incelerken, suçun önödeme veya uzlaşma kapsamında olup olmadığının tayini noktasında Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesi ile bağlıdır. Yargıtay kararlarında da; mahkemenin suçun önödemeye veya uzlaşmaya tabi olup olmadığını Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan hukuki nitelendirmeye göre belirleyeceği; mahkemenin somut olayda iddianamede belirtilen suçun değil de önödemeye veya uzlaşmaya tabi bir suçun olduğu gerekçesiyle iddianameyi iade edemeyeceği, kovuşturma aşamasında suçun önödemeye veya uzlaşmaya tabi bir suç olduğunun anlaşılması halinde mahkeme tarafından ön ödeme veya uzlaşma hükümlerine göre uygulama yapılacağına hükmedilmiştir.⁷²

Mahkeme iddianameyi incelerken sadece uzlaşma veya önödeme kurumlarının işletilip işletilmediğine bakacaktır. Yargıtayın bu konuda aksi yönde kararları bulunmakla birlikte⁷³ Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 26.03.2014 tarih ve 2014/11141-12714 sayılı kararında “...Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 8. maddesine uygun şekilde uzlaşma teklif formu düzenlenmeksizin yapılan uzlaşma teklifinin usul ve yasaya uygun olmadığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de; Cumhuriyet Savcılığı tarafından 18.11.2013 tarihinde ifadesine başvuru- lan müştekiye, uzlaşmanın hukuki mahiyeti, uzlaşmayı kabul ve reddetmenin hukuki sonuçları anlatılarak uzlaşma teklifinde bulunulduğu, müştekinin de uzlaşmanın hukuki sonuçlarını anladığını beyan ederek, uzlaşmak istemediğini bildirmiş olması karşısında, uzlaşma işlemlerine devam etmenin hukuki bir anlamı kalmayacağı, yönetmeliğin ekinde yayınlanan uzlaşma teklif formlarının düzenlenmemiş olmasının uzlaşma teklifi yapılmadığı anlamına gelmeyeceği, kaldı ki 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 253/4. maddesinde belirtildiği üzere, soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması halinde, Cumhuriyet savcısının veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisinin, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunacağı, aynı maddenin 5. fıkrasına göre, uzlaşma teklifinde bulunulması halinde, kişinin uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçlarının anlatılacağına hüküm altına alındığı, **uzlaşma teklifinin usulüne uygun yapılmadığı yönündeki mahkeme ile Cumhuriyet savcısı arasındaki görüş ayrılığı**

⁷¹ 4. CD, 21.11.2008, 2008/15823-21037 sayılı kararı

⁷² 15. CD, 02.11.2015, 2015/14192-30587, 11.CD, 26.12.2005, 2005/9494-14352 sayılı kararları

⁷³ 15. CD, 02.11.2015, 2015/14192-30587, 11.CD, 26.12.2005, 2005/9494-14352 sayılı kararları

İlğının iddianamenin iadesi sebebi olamayacağı, çünkü Ceza Muhakemesi Kanunu'nun iddianamenin iadesini düzenleyen 174/1-c maddesine göre ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde ön ödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianamenin iade edilmesinden anlaşılması gerekenin, uzlaşma usulünün hiç uygulanmadığı durumlar olarak anlaşılması gerektiği, uzlaşma usulünün uygulandığı, fakat usulüne uygun uygulanmadığının öne sürüldüğü hallerin bu madde kapsamına girmeyeceği ve iddianamenin iade edilemeyeceği“ kabul edilmiştir. Yine; önödeme usulü uygulanmaksızın ibaresinin; suç önödemeye tabi olmasına rağmen Cumhuriyet savcılığınca şüpheliye ön ödeme ihtaratında bulunulmaması veya ön ödeme ihtaratının usulüne uygun olarak tebliğ edilmemesi demek olduğu, ön ödeme ihtaratının içeriğinde yer alması gereken hususlarda bulunan aykırılık halinin iade nedeni olarak kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.⁷⁴

Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 22.12.2015 tarih ve 2015/1717-33429 sayılı kararına göre; kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçuna ilişkin yürütülen soruşturmalarda, TCK'nın 191. maddesinin dördüncü fıkrası gereğince şüphelinin kendisine yüklenen yükümlülüklerle veya tedavinin gereklerine uygun davranmamakta “ısrar” ettiğinin kabul edilebilmesi için sanığa “önceki tebligat gereğince başvuruda bulunmadığı, bu tebligat üzerine öngörülen süre içinde de başvurmaması halinde yükümlülüklerle ve tedavinin gereklerine uymamakta ısrar etmiş sayılacağı” uyarısı ile yeniden tebligat yapılması, bu tebligata rağmen de başvuruda bulunulmadığı takdirde şüpheli hakkında dava açılması gerektiğine işaret edilerek ısrar koşulunun gerçekleşmemesi durumunda CMK'nın 174. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinin kıyasen uygulanarak “bir kovuşturma şartı olduğundan” iddianamenin iadesine karar verilmesi gerektiği kabul edilmiştir.⁷⁵

Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 16.04.2015 tarih ve 2014/35158-2015/27194 sayılı kararında da; “...yurt dışında suç işleyen şüphelinin dava açıldığı dönem itibarıyla Türkiye’de olmadığı, hakkında bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilip verilmediği araştırılmadan ve yetki konusunda TCK'nın 14. maddesinin değerlendirilmeden” düzenlenen iddianamenin, kovuşturma şartının oluşmadığı gerekçesiyle iadesinin isabetli olduğuna hükmedilmiştir.

⁷⁴ 2 CD, 09.11.2005, 2005/10475-24468 sayılı kararı

⁷⁵ Aynı yöndeki kararlar: 9CD, 08.12.2015, 2015/17003-7950, 9 CD, 01.03.2016, 2015/17425-2016/2148 sayılı kararları

III-İddianamenin İade Edilemeyeceği Haller

A-İddianamenin İadesi İçin Öngörülen Sürenin Geçirilmiş Olması

CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasına göre, mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle iddianamenin iadesine karar verilebilir. Onbeş günlük sürenin sonunda iade kararı verilmesi mümkün değildir.⁷⁶ İddianameyi iade için öngörülen süre, kesin bir süredir.⁷⁷ Yine aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, onbeş günlük süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.⁷⁸

B-İade Sebebinin Suçun Hukuki Nitelendirmesine İlişkin Olması

CMK'nın 174. maddesinin ikinci fıkrasına göre, suçun hukuki nitelendirmesi nedeniyle iddianamenin iade edilmesi mümkün değildir. Madde gerekçesinde bu husus; *"Savcının değerlendirmesine tabi hususlar iade gerekçesi olmaz. Bu nedenle mahkeme, savcının nitelendirmesine katılmadığını belirterek bir husus iade konusu yapamaz. Ancak iddianamede bulunması gereken hususlarda bir eksiklik veya yanlışlığa dayanarak iade yoluna gidebilir. Örneğin soruşturulan fiilin önödeme olup olmadığına dair Cumhuriyet savcısına aittir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı, fiilin önödeme kapsamında olmadığı görüşünde ise, mahkeme bu durumda iddianameyi iade edemez"* şeklinde açıklanmıştır.

Mahkeme, kendisine hitaben düzenlenen iddianameyi incelerken, Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesi ile bağlıdır. Suçun hukuki niteliği konusunda Cumhuriyet savcısı ile mahkeme arasındaki görüş ayrılıkları iade nedeni olarak kabul edilmemiştir.⁷⁹ Mahkeme, Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan hukuki nitelendirmenin yanlış olduğu gerekçesiyle iddianameyi iade edemez. Bu halde mahkemenin, diğer şartları itibarıyla usulüne uygun olan iddianameyi kabul etmesi, yapacağı yargılama sonucunda kendi hukuki nitelendirmesine uygun olan kararı vermesi gerekir.⁸⁰

⁷⁶ 13. CD, 21.01.2014, 2013/31804-2014/1384 sayılı kararı

⁷⁷ CMK 174. madde gerekçesinden

⁷⁸ 3. CD, 26.02.2014, 2014/8584-7982 sayılı kararı

⁷⁹ 3. CD, 26.03.2014, 2014/11141-12714 sayılı kararı

⁸⁰ 6. CD, 25.01.2010, 2008/6777-2010/368; 7 CD, 07.07.2010, 2007/11331-2010/11367 sayılı kararları

C-İadeye İlişkin İlk Kararda Belirtilmeyen Sebeplere Dayanılarak İddianamenin İadesi

CMK'nın 174. maddesinin dördüncü fıkrasına göre; Cumhuriyet savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.⁸¹ Bu nedenle, mahkeme, olabildiğince titiz bir inceleme ile, iadeye konu olabilecek bütün hususları belirlemelidir. İade süresinin onbeş gün olması bu tür bir incelemeyi mümkün kılacaktır.⁸² Kanun koyucu bu düzenleme ile, iddianamelerin mahkemelerde olabildiğince titiz bir şekilde incelenmesini sağlamak suretiyle farklı nedenlerle iddianamenin bir çok kez iade edilmesini ve bu şekilde makul yargılama süresinin aşılmasını engellemeyi hedeflemiştir.

CMK'nın 2. maddesine göre kovuşturma evresi iddianamenin kabulü ile başlar. Şu halde iddianamenin iade edilmesiyle, soruşturma evresinin tamamlanmadığı kabul edilmektedir. Bu nedenle iddianamenin iadesi kararı üzerine Cumhuriyet savcısı, iade kararında belirtilen eksiklikleri gidermek amacıyla soruşturmayı genişletebilir. Yapılan soruşturma sonucunda, iade kararında belirtilen eksiklikler tamamlandıktan veya hatalı noktalar düzeltildikten sonra yeni bir iddianame düzenlenerek mahkemeye gönderilecektir. Mahkeme kendisine gönderilen bu iddianameyi incelerken, öncelikle iade sebebi olarak gösterilen eksikliklerin tamamlanıp tamamlanmadığına veya hatalı noktaların düzeltilip düzeltilmediğine bakacak, iade kararında belirtilen hususların giderilmediğini tespit ettiği takdirde bu iddianameyi de iade edebilecektir. İade sebebi olarak birden fazla hususun gösterildiği durumlarda, sebeplerden birinin yerine getirilmemiş olması halinde yine mahkeme iddianameyi iade edecektir. Bu haller, tekrar iade yasağı kapsamı içinde değerlendirilmemektedir.

IV-İddianamenin İadesinin Sonuçları

İddianamenin iadesi kararı, kesinleşmiş olmak koşuluyla, Cumhuriyet savcılığını bağlayıcı, kesin nitelikte bir karar niteliğinde olup, gereklerini yerine getirmek yükümlülüğü bulunmaktadır.⁸³ İddianamenin iadesinin en önemli sonucu, kamu davasının açılmasına, bir başka ifade ile kovuşturma evresine

⁸¹ 1. CD, 04.02.2008, 2008/1493-597 sayılı kararı

⁸² CMK 174. madde gerekçesinden

⁸³ 10. CD, 07.04.2014, 2014/2917-2411 sayılı kararı

geçilmesine engel oluşudur.⁸⁴ Bu halde, soruşturma evresinin tamamlanmamış olduğu kabul edilir. Cumhuriyet savcısı, iddianame iade edildikten sonra yapacağı soruşturmada, elde ettiği bulgulara göre yazacağı yeni iddianamede tamamen serbesttir.⁸⁵ Cumhuriyet savcısı yapacağı soruşturma sonucunda, yeni deliller elde etmesi veya başka şüphelilerin varlığını belirlemesi halinde düzenleyeceği yeni iddianamede başka suç ve şüphelilere yer vereceği gibi, yapacağı soruşturma sonucunda elde ettiği bilgiler ışığında kovuşturmaya yer olmadığına da karar verebilir.

V-Sonuç

İddianamenin iadesi kurumu, etkin bir soruşturma yapılmadan ve kamu davası açmak için gerekli olan “yeterli şüpheye” ulaştırarak delilleri elde etmeden iddianamenin düzenlenmesini engellemek amacıyla 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukuk sistemimize girmiş yeni bir kurumdur. Bu kurum, “Yeni Türk Ceza Adalet Sisteminde” benimsenen “kişilerin lekelenmeme hakkı” ile “eksiksiz soruşturma” ve “kamu davasının tek ya da zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılması” ilkelerinin doğal bir sonucu olarak Ceza Muhakemesi Kanununda yerini almış olmakla birlikte, kanunun yürürlüğe girdiği 01.06.2005 tarihinden bu yana geçen süre zarfında bu kurumun uygulanma şeklinin, kurum ile amaçlanan hedeflere ulaşma konusunda cesaret verici nitelikte olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunda Yargıtay kararlarında, iddianamenin iadesi nedenlerinin çok dar şekilde yorumlanmasının büyük bir rolü bulunmaktadır.

Yargıtay kararlarının büyük çoğunluğunda, iddianamenin iadesi nedenlerinin Kanun’da sınırlı olarak sayıldığına işaret edilerek, iade nedeni olarak gösterilen bir çok hususun kovuşturma evresinde mahkeme tarafından da bertaraf edilebileceği kabul edilmektedir. Bu bakış açısının, “Yeni Türk Ceza Adalet Sisteminde” benimsenen “kişilerin lekelenmeme hakkı” ile “eksiksiz soruşturma” ve “kamu davasının tek ya da zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılması” ilkeleri ile bağdaştığını söylemek mümkün değildir. Kovuşturma evresinin kısa bir sürede sonuçlandırılmasının, soruşturma evresinin etkin bir şekilde yapılmasına bağlı olduğu, etkin bir soruşturma yapılmadan ve kamu davası açmak için gerekli olan “yeterli şüpheye” ulaştırarak delilleri elde etmeden iddianame düzenlenmesi sonucu kovuşturma evresinin “delil toplama” sürecine dönüştüğünün, bunun

⁸⁴ KARAKURT Ahu; Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi (TBB Dergisi, Sayı 82, 2009)

⁸⁵ GÜLTEKİN Özkan, Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi, s: 327

ise tek oturumda sonlandırmak istenen evrenin uzamasına ve makul süre içinde yargılanma hakkının ihlaline neden olacağı dikkate alınarak, iade sebeplerinin dar bir şekilde yorumlanması anlayışının terk edilmesinin kurumun sağlıklı bir şekilde işleyişine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim Yargıtayın, son yıllarda verdiği bazı kararlarında bu anlayıştan uzaklaştığı görülmekte ise de, büyük resme bakıldığında, kurumun işlevselliğini sağlamak noktasında “sınırlı sayıda” verilen bu kararların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

◆◆◆◆

KAYNAKÇA

AYDIN, Murat; İddianamenin İadesi ve Unsurları; Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi c.X, s.1, 2. y. 2006

CENTEL Nur/ZAFER Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku

GÜLTEKİN, Özkan; Öğreti ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi; Seçkin Yayınları 2011

KARAKURT, Ahu; *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi*; TBB Dergisi, Sayı 82, 2009

MERAKLI, Serkan; İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi; Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Özel S; 2013, s.1595-1652

PARLAR Ali/HATİPOĞLU Muzaffer, Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu

ÖZBEK Veli/KANBUR M.Nihat/BACAĞIZ Pınar/DOĞAN Koray, Ceza Muhakemesi Hukuku.

ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA, Özge/KIRIT, Yasemin F.Saygılar/ÖZAYDIN, Özdem/AKCAN, Esra Alan/ERDEN, Efser; *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı (2014)*

ŞAHİN, Cumhur; Ceza Muhakemesi Hukuku-1, Ankara 2007

TIRTIR, Mustafa; “İddianamenin İadesi”Kayseri Barosu Dergisi

YAŞAR Osman/OTACI Cengiz, Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu 6. Baskı

YENİDÜNYA, Caner; “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Kamu Davası Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler İnternet Dergisi, Şubat 2007